

Ήταν η χώρα απροετοίμαστη;

σύντομη ιστορία της ελληνικής νομοθεσίας για τη μετανάστευση (1991-2010)

Μύθοι και ψέματα για την ελληνική μεταναστευτική πολιτική

Είχε η χώρα συγκροτημένη μεταναστευτική πολιτική ή όχι; Χίλιοι προπαγανδιστές εκ δεξιών και εξ αριστερών συμφωνούν εδώ και είκοσι χρόνια πως όχι. Χίλιοι τέτοιοι προπαγανδιστές συμφωνούν επίσης πως η “ανεργμία” κρατική πολιτική απέναντι στο φαινόμενο της μετανάστευσης ευθύνεται για την άνοδο της χρυσής αυγής και τη μετατροπή των ελλήνων σε ξενόφοβους και ρατσιστές πολίτες. Και δώστου οι διαξιφισμοί στα τηλεοπτικά πάνελ. Και δώστου οι κριτικές, οι επίσημες εκθέσεις, οι διαβουλεύσεις στη Βουλή για τους “ατελέσφορους” μεταναστευτικούς νόμους. Και δώστου οι κατάρες στο Δουβλίνο 2 που έχει τικκάρει τη χώρα με “λαθραίους”. Μα τι διάολο; Ήταν οι ελληνικές κυβερνήσεις τόσο άπειρες; Πιάστηκαν οι μπάτσοι στα πράσα; Ήταν οι έλληνες νομοθέτες βλάκες; Παραμύθια! Όποιος πιστεύει ότι ετούτη η χώρα στάθηκε απροετοίμαστη απέναντι στο “φαινόμενο” της μετανάστευσης εκείνα τα πρώτα χρόνια της δεκαετίας του '90 είτε έχει μνήμη χρυσόψαρου είτε στηρίζει υπογείως τον προπαγανδιστικό και παραπληνητικό θόρυβο που έχει κυριαρχήσει πάνω στο ζήτημα. Η χώρα διέθετε εξαρχής βαρβάρη μεταναστευτική πολιτική, οι κυβερνήσεις και προέβλεψαν και προετοιμάστηκαν για το τι πρέπει να γίνει και οι μετανάστες εργάτες το ένωσαν αυτό στο πετσί τους από το πρώτο λεπτό που πάτησαν το πόδι τους σε τούτη τη ρημαδοχώρα.

Είπαμε να ασχοληθούμε με την ειδικότερη πτυχή της μεταναστευτικής πολιτικής σε τούτη τη χώρα, την επίσημη και κρατική. Θα περιηγηθούμε λοιπόν στην ιστορία των νόμων για τη μετανάστευση από το 1991, οπότε οι πρώτοι εργάτες από την αλβανία ήρθαν στην Ελλάδα, έως το 2010 οπότε ψηφίστηκε ο περιβόητος νόμος για την ιθαγένεια που υποτίθεται “τακτοποιούσε” τη δεύτερη γενιά. Θα καταδείξουμε πως η όλη συζήτηση περί μη συγκροτημένης πολιτικής απέναντι στους μετανάστες εργάτες σκοπό έχει να συγκαλύψει την πραγματική φύση του ενός και μοναδικού προβλήματος: ότι τούτο το κράτος έστησε και λειτουργεί μέσω των νόμων του μια κανονική μηχανή παραγωγής “παράνομων” εργατών. Και ότι αυτή φυσικά η μηχανή δεν αποτέλεσε κανενός είδους ελληνική πατέντα. Δοκιμάστηκε αρκετά χρόνια πριν στην Ευρώπη και τις ΗΠΑ, καθώς το “φαινόμενο” της μετανάστευσης μόνο “φαινόμενο” δεν είναι, εκτός κι αν θεωρήσουμε “φαινόμενο” τον ίδιο τον καπιταλισμό.

Ένας και μόνο είναι ο οδηγός μας σε αυτή την περιήγηση: η πολιτική του ελληνικού κράτους απέναντι στη μετανάστευση είναι πρώτα και κύρια μια πολιτική διαχείρισης της εργατικής δύναμης. Οπότε εξαρχής το ελληνικό κράτος είχε μεταναστευτική πολιτική, ακριβώς επειδή είχε και έχει σαφή ταξική πολιτική. Συν τοις άλλοις τούτη η κοινωνία έβαλε τη χερούκλα της και προώθησε αυτήν την πολιτική με το αζημίωτο.

Η κατασκευή του “παράνομου” μετανάστη εργάτη, πανευρωπαϊκώς

Ως πρόσφατα στη Γαλλία, το 80% των ξένων εργατών ζούσαν παράνομα, χωρίς χαρτιά. Το γεγονός αυτό αποτελούσε ένα “επίσημο” ανεπίσημο σύστημα. Οι μετανάστες μπορούσαν μερικές φορές να νομιμοποιήσουν την παραμονή τους αν έβρισκαν δουλειά και κατοικία και ο εργοδότης τους υποστήριζε. (...) Σήμερα η κυβέρνηση ισχυρίζεται ότι η κατάσταση ρυθμίστηκε. Αλλά, χωρίς αμφιβολία, πολλοί μετανάστες (ίσως οι μισοί κιόλας -αν κανείς προσθέσει κι αυτούς που καταφθάνουν από τις πρώην γαλλικές αποικίες της Αφρικής) έρχονται χωρίς χαρτιά.

Στη Γερμανία, όπου η νόμιμη μετανάστευση οργανώνεται από κρατικά πρακτορεία (οι επιχειρήσεις που θέλουν μετανάστες πληρώνουν στον πράκτορα που θα τους φέρει το ποσό των 392 δολαρίων κατ' άτομο) υπάρχουν γύρω στους διακόσιους πενήντα με πεντακόσιες χιλιάδες εργάτες που έχουν έρθει λαθραία ή, το λιγότερο πιθανό, περάσανε τα σύνορα παράνομα μόνοι τους.

Τζον Μπέργκερ, Τζην Μορ, *Ο έβδομος άνθρωπος*, εκδ. antifa scripta, 9/2012

Αυτά γραφόντουσαν το 1975. Όπως είχαμε σημειώσει και σε παλαιότερο τεύχος¹ ήταν εκείνη τη χρονική περίοδο, στα μέσα της δεκαετίας του '70 και μετά, που όλα τα ανεπτυγμένα καπιταλιστικά κράτη αποφάσισαν να μετατρέψουν τη μετανάστευση της εργασίας σε παράνομη πράξη. Σε μια σειρά κρατών π.χ. της Ευρώπης και με αξιοσημείωτα όμοιους τρόπους, νέες νομοθεσίες επιβλήθηκαν και διαμόρφωσαν το καθεστώς της ύπαρξης των μεταναστών εργατών. Τούτο το καθεστώς είχε δύο όψεις. Τη βαθιά και ουσιαστική, δηλαδή την τεχνητή (μέσω του νόμου) μετατροπή χιλιάδων μεταναστών εργατών σε παράνομους και την υπαγωγή του ελέγχου και της διαχείρισής τους στους αστυνομικούς μηχανισμούς. Είχε όμως και την άλλη όψη, την επιφανειακή που μπερδεύει: πού και πού αυτές οι νομοθεσίες προέβλεπαν ορισμένες “προσωρινές τακτοποιήσεις” ως προς τη νομιμότητα της παραμονής του μετανάστη εργάτη, με αποτέλεσμα μέχρι και σήμερα να θεωρούμε (λανθασμένα) ότι κάθε νόμος για τη μετανάστευση είναι πάνω-κάτω νόμος που στόχο έχει να “νομιμοποιήσει” κάμποσους εργάτες δίχως χαρτιά.

Αυτή η νέα στρατηγική διευθέτηση της μετανάστευσης της εργασίας καταστρώθηκε ακριβώς επειδή στις δεκαετίες του '60 και του '70 οι τρόποι πειθάρχησης των μεταναστών εργατών στις μητροπόλεις της Δύσης έπαψαν να δουλεύουν. Δεν θα επεκταθούμε όμως περαιτέρω εδώ στις αιτίες που καθόρισαν την κάθετη αυτή τομή², θα τονίσουμε ωστόσο ότι όλες οι νέες νομοθεσίες για τη μετανάστευση χαρακτηρίζονταν από ορισμένα βασικά κοινά χαρακτηριστικά, καθώς ξεπηδούσαν απευθείας μέσα από την καρδιά του ταξικού πολέμου. Πιο συγκεκριμένα, όλες αυτές οι νομοθεσίες δεν στόχευαν πουθενά αλλού παρά στη δημιουργία ενός κομματιού της εργατικής τάξης που βρίσκεται πέρα από τα όρια του τυπικού δικαίου και στη συνακόλουθη ανάθεση της διαχείρισής του στους αστυνομικούς και στρατιωτικούς μηχανισμούς.

Οι βασικοί στρατηγικοί άξονες που εγκαινιάστηκαν στα μέσα της δεκαετίας του '70 και διατρέχουν έκτοτε όλες τις νομοθεσίες για τη μετανάστευση στην Ευρώπη, είναι οι εξής:

1. Η είσοδος στη χώρα νέων μεταναστών, αλλά και η παραμονή των παλαιών ελέγχονται, εγκρίνονται ή απορρίπτονται πλέον από τις αστυνομικές αρχές. Όλοι οι μετανάστες καταγράφονται και ελέγχονται από τους αστυνομικούς και στρατιωτικούς μηχανισμούς.
2. Οι άδειες παραμονής και οι άδειες εργασίας συνδέονται και έχουν αμφότερες την ίδια περίοδο ισχύος. Επιπλέον, η απασχόληση σε μη αναγνωρισμένη, βάσει συμβολαίου εργασία, οδηγεί στην απώλεια της νομιμότητας, καθιστά δηλαδή αυτόματα την ύπαρξη του μετανάστη εργάτη παράνομη στη χώρα ακόμα κι αν πριν διέθετε χαρτιά.
3. Προκειμένου να εκδοθεί άδεια παραμονής, ο μετανάστης εργάτης θα πρέπει πρώτα να έχει εξασφαλίσει ένα “δηλωμένο στις αρχές κατάλυμα”.

Ίδου λοιπόν μια πρώτη εικόνα που σχηματίζεται: ένας ντόπιος εργάτης (με χαρτιά, δηλαδή ταυτότητα) ακόμα κι αν π.χ. απασχολείται σε αδήλωτη μη ασφαλισμένη εργασία, είναι νόμιμος, δεν υπόκειται σε αστυνομικό έλεγχο, διαθέτει αυτονομία για τις αρχές κατάλυμα. Ένας άλλος εργάτης (δίχως χαρτιά) που διεξάγει τη ζωή του δίπλα στον εργάτη με χαρτιά, ζει και κυκλοφορεί στην ίδια γειτονιά, είναι βάσει του νόμου (που δεν του δίνει χαρτιά) παράνομος, δύναται να συλληφθεί και να απελαθεί. Κι όμως αυτή η τόσο απλή εικόνα, δηλαδή η κραυγαλέα επιβολή ενός τεχνητού διαχωρισμού εντός της εργατικής τάξης, εξακολουθεί μέχρι σήμερα να περνάει απαρατήρητη. Κι όμως, το έχουμε ξαναπεί, αυτός ο διαχωρισμός είναι ΤΟ μοναδικό πρόβλημα, όταν μιλάει κανείς για τη μετανάστευση.

Μα γιατί μας βρίζεις, τρόικα; Το κράτος μας λειτουργεί!

“Εισερχόμενοι (οι αλλοδαποί), παραμένοντες και εργαζόμενοι παράνομα, δημιουργούν τεράστια κοινωνικά προβλήματα στο κράτος ενώ αναπόφευκτα τα δικά τους προβλήματα προσπαθούν να τα λύσουν επιδιδόμενοι, δυστυχώς, γενικά στην εγκληματικότητα”.

(Δ. Σταμάτης, βουλευτής της ΝΔ, Οκτώβριος 1991)³

Τούτο είναι ένα απόσπασμα από την εισήγηση του βουλευτή της ΝΔ Δ. Σταμάτη κατά τη διάρκεια της συζήτησης στη Βουλή για το νόμο 1975 του 1991. Ο Δ. Σταμάτης προφανώς και είναι ενήμερος ότι όπως και ο καπιταλισμός έτσι και η μεταναστευτική μόνο φαινόμενο παροδικό δεν είναι. Είναι επίσης ενήμερος, ότι η κατάρρευση του ανατολικού μισού της Ευρώπης εγκαινιάζει -τον καιρό που μιλάει- μια νέα εποχή, με νέες θύελλες, νέες φουρτούνες, αλλά και ανυπολόγιστες ευκαιρίες για τον ντόπιο καπιταλισμό. Μόνο που οι ευκαιρίες στον καπιταλισμό σημαίνουν ένα και μόνο ένα πράγμα: υποτιμημένη εργασία. Προφανώς ενήμερος και για τη διεθνή εμπειρία στη διαχείριση του ζητήματος, η εργασία υποτιμάται όταν κατορθωθεί να επιβληθεί ένα καθεστώς που υπαγορεύει πως όσοι την διεξάγουν το κάνουν “παράνομα”. Τώρα το πώς γίνεται να “εργάζεσαι παράνομα”, όπως επισημαίνει ο Δ. Σταμάτης, είναι ένα καλό ερώτημα. Πώς γίνεται να οργώνεις χωράφια από την ανατολή μέχρι τη δύση του ηλίου, να μαζεύεις φρούτα, πορτοκάλια, ροδάκινα, να κουβαλάς άμμο, τσιμέντο και ασβέστη, να φροντίζεις ηλικιωμένους και παιδιά και να σου λένε ότι είσαι “παράνομα εργαζόμενος” είναι όντως ένα νομοθετικό εφεύρημα με ευτελή υπόσταση μεν, τεράστια αποτελεσματικότητα και προϊστορία δε. Γι’ αυτό και ο νόμος 1975 που ψηφίστηκε το 1991 για τους μετανάστες εργάτες έχει τον εύγλωττο τίτλο: “Είσοδος-έξοδος, παραμονή, εργασία, απέλαση αλλοδαπών, διαδικασία αναγνώρισης προσφύγων και άλλες διατάξεις”. Ο νόμος αυτός καθιστούσε εφικτή την εγκατάσταση μεταναστών στη χώρα με σκοπό την εργασία, μόνο κατόπιν απόφασης του Υπουργείου Δημόσιας Τάξης. Πιο συγκεκριμένα, καθιέρωνε την αστυνομική της μετανάστευσης, μέσω των αστυνομικών ελέγχων των μεθοριακών διαβάσεων, την ίδρυση “ομάδων δίωξης της λαθρομετανάστευσης”, την ανάθεση στο Υπουργείο Δημόσιας Τάξης της απόφασης για χορήγηση άδειας παραμονής και εργασίας και ανανέωσης αυτών (γίγαινό και αν ρίξει κανείς μια πρόχειρη ματιά στο νόμο σκοντάφτει στις λέξεις “Υπουργείο Δημόσιας Τάξης” σχεδόν σε κάθε παράγραφο. Τι χαρά οι μπάτσοι!). Ενδεικτικά και μόνο παραθέτουμε το άρθρο 20 του νόμου με τίτλο “Προϋποθέσεις και διαδικασία παραμονής”:

“Με απόφαση του Υπουργού Δημόσιας Τάξης καθορίζονται η διαδικασία και κάθε άλλη αναγκαία λεπτομέρεια για τη χορήγηση, ανανέωση και ανάκληση των αδειών παραμονής επιφυλασσόμενης της παραγράφου 3 του άρθρου 17 του παρόντος “. [σ.τ.σ. Τι παράγραφος κι αυτή! Εκεί και πάλι ο Υπουργός Δημόσιας Τάξης δύναται να απελάσει “αλλοδαπό που έχει την ιδιότητα του ομογενή” αν κρίνει ότι συντρέχουν λόγοι δημοσίου συμφέροντος.]

(Νόμος 1975, όπως δημοσιεύτηκε στο ΦΕΚ 4/12/1991, αρ. φύλλου 184)

Προϋποθέσεις, διαδικασίες και στο βάθος οι μπάτσοι! Πρώτον, οι μπάτσοι και μόνον οι μπάτσοι εκδίδουν την άδεια παραμονής. Έπειτα και πάλι οι μπάτσοι (αυτή τη φορά με τη σύμφωνη γνώμη του Υπουργείου Εργασίας) εκδίδουν την άδεια εργασίας. Εντωμεταξύ αυτή η καιρία μεταβολή αλλά και η εξουσία που αποκτούν οι μπάτσοι ώστε να παράγουν “παράνομους” είναι από τα πιο κρίσιμα συστατικά ώστε να μετατραπεί εξαρχής η μετανάστευση της εργασίας σε πρόβλημα δημόσιας τάξης και “εγκληματικότητας”. Διαβασμένος λοιπόν ο κύριος Σταμάτης τη στιγμή που εισηγείται τον νόμο το 1991.

Ας παραθέσουμε όμως και μια εκτίμηση του νόμου από τα χείλη ενός καθηγητή από το Πανεπιστήμιο Αιγαίου:

“Ο Στρ. Γεωργούλας μάς δίνει μια συνοπτική εικόνα των βασικών αξόνων του νόμου: “γενικά στοιχεία του μοντέλου της “παλιάς” και μόνης (ελλείπει “νέας”) μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα είναι η προσωρινότητα της παραμονής του αλλοδαπού, η αντιμετώπιση αυτού ως εργάτη και όχι ως πολίτη και μάλιστα με προσφορά θέσεων εργασίας κοινωνικά ανεπιθύμητων, η αδιαφορία για την ανάπτυξη δικτύων κοινωνικής προστασίας, η έμφαση στην κατασταλτική πολιτική, η πρωτοκαθεδρία των φορέων του επίσημου κοινωνικού ελέγχου για την αντιμετώπιση ενός κοινωνικού προβλήματος και βέβαια η αναπαραγωγή και διατήρηση της παράνομης μετανάστευσης”⁴

Αυτό θα πει τα “σύκα-σύκα και τη σκάφη-σκάφη”: άλλο πράγμα να είσαι εργάτης και άλλο πολίτης! Στην πρώτη περίπτωση δεν είναι τίποτε αυτονομία: ούτε η κοινωνική προστασία, ούτε οι δουλειές με κύρος. Αντιθέτως αυτονομία είναι η καταστολή (μα, τι μεγάλη αλήθεια τώρα στους καιρούς της κρίσης). Κι όμως ο καθηγητής Γεωργούλας, σε αυτήν ακριβώς τη στρατηγική κατεύθυνση που διέπει το νόμο, ότι οι μετανάστες θα αντιμετωπιστούν και θα πειθαρχηθούν σε αυτή τη χώρα ως παρανομοποιημένοι εργάτες, βλέπει ελλείψεις και ατελέσφορες διαδικασίες. Δεν θα πρεπε ωστόσο να μας εκπλήσσει. Η “αναποτελεσματική” μεταναστευτική πολιτική είναι η καρμέλα όλων όσοι μιλούν για το μεταναστευτικό όλα αυτά τα χρόνια (και υπογείως αναμένουν οφέλη από τη διαχείρισή του⁵).

Ας δούμε επίσης μέσα από τον παρακάτω πίνακα τις λεγόμενες “ελλείψεις” που κουβαλούσε ο νόμος του 1991. Ας πάρουμε για παράδειγμα τις απελάσεις:

ΠΙΝΑΚΑΣ 1
Εκτελεσθείσες απελάσεις από την Ελλάδα κατά υπηκοότητα
(σε χιλιάδες)

Υπηκοότητα	1991	1992	1993	1994	1995
Αλβανική	84,3	277,0	221,0	216,5	241,2
Βουλγαρική	-	,4	1,0	0,8	1,4
Ιρακινή	,2	,3	11,5	1,8	3,9
Πακιστανική	-	,3	1,5	1,6	1,8
Ρουμανική	,5	2,2	2,2	2,0	0,4
Τουρκική	-	,1	,4	0,6	2,3
Μπαγκλαντεσιανική	-	-	-	0,4	0,5
Total	86,0	282,0	239,0	225,0	250,4

Πηγή: Baldwin-Edwards και Fakiolas, 1998: 197.

Πηγή: Άννα Τριανταφυλλίδου, Είκοσι χρόνια ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής στο Η μετανάστευση στην Ελλάδα τον 21ο αιώνα, επίμ. Άννα Τριανταφυλλίδου, Θάναος Μαρούκης, εκδ. Κριτική 2010

Για όσους νομίζουν ότι οι μετανάστες εργάτες από τα Βαλκάνια, και δη από την Αλβανία, βρέθηκαν αντιμετώπι με ένα πιο ελαστικό κράτος από αυτό με το οποίο έρχονται αντιμετώπι οι ασιάτες μετανάστες τα τελευταία χρόνια, ελπίζουμε ο παραπάνω πίνακας να είναι διαφωτιστικός. Ούτε τότε εξέλιπαν οι σκούπες και οι απελάσεις, ούτε καν μέχρι σήμερα οι Αλβανοί, Βούλγαροι, Ρουμάνοι είναι σε θέση να σιγουρέψουν την παραμονή τους στη χώρα.

Οι μαζικές λοιπόν απελάσεις, κυρίως των εργατών από την Αλβανία όπως δείχνει ο πίνακας, είχαν δύο κυρίως σκοπιμότητες. Η πρώτη να εμπεδωθεί η προσωρινότητα των μεταναστών εργατών στην Ελλάδα, για την ακρίβεια το σκληρό καθεστώς πειθάρχησης τους μέσω των αστυνομικών ελέγχων ανά τη χώρα και των επιχειρήσεων-σκούπα (που και εκείνα τα χρόνια, 1991-1995, γίνονταν στις πλατεί-

ες, στους δρόμους ή σε πιάτσες όπου αναζητούσαν μεροκάματα). Στόχος επίσης η εμπέδωση της “παρανομίας” τους, η “αναπαραγωγή και διατήρηση της παράνομης μετανάστευσης”, όπως αναφέρθηκε στο παραπάνω απόσπασμα. Υπάρχει βέβαια και μια δεύτερη σκοπιμότητα σε ό,τι αφορά ειδικότερα τους αλβανούς μετανάστες, κι αυτή έχει να κάνει με την εξωτερική πολιτική του ελληνικού κράτους. Οι απελάσεις γίνονταν και σε περιόδους που το ελληνικό κράτος ήθελε να ασκήσει πιέσεις στην αλβανική κυβέρνηση σχετικά με την ευνοϊκότερη μεταχείριση της ελληνικής μειονότητας στη νότια Αλβανία. Αλλά αυτό αποτελεί ξεχωριστό κεφάλαιο, που δεν θα μας απασχολήσει εδώ.

Κοντολογίς, οι μετανάστες και οι μετανάστριες από την Αλβανία ήταν α-

Οι ατέλειωτες ουρές στις αιτήσεις για άδεια παραμονής. Η εξαντλητική γραφειοκρατία αποτελεί συστατικό στοιχείο της στρατηγικής της παρανομοποίησης.

πό τους πρώτους που ένωσαν καλά στο πετσί τους τη στρατηγική της παρανομοποίησης της εργασίας. Και εξακολουθούν να τη νιώθουν, όπως θα δείξουμε και παρακάτω.

Όλα λαμπρά λοιπόν εκεί στα ξεκινήματα της δεκαετίας του '90, αλλά όχι λαμπρά για όλους. Οι μόνοι ντόπιοι παράγοντες που δεν είχαν αντίρρηση για την αποτελεσματικότητα της μεταναστευτικής πολιτικής, οι μόνοι που κατάλαβαν καλά την ουσία του νόμου 1975, για την ακρίβεια τη στρατηγική του, ήταν βεβαίως τα ντόπια αφεντικά. Η πολιτική του “σκάσε γιατί θα σε δώσω στους μπάτσους για απέλαση”, “σκάσε που θες και καλύτερο μεροκάματο, ή μήπως θες το Αλλοδαπών” έγινε ο κυρίαρχος τρόπος επίλυσης των εργατικών διαφορών σε όλους τους τομείς όπου απασχολούνταν μετανάστες εργάτες. Μέχρι τις μέρες μας, το κεφάλαιο εμπειρίας και γνώσης που έχουν συσσωρεύσει τα αφεντικά πάνω στον “παράνομο” χαρακτήρα της εργασίας των μεταναστών παραμένει τεράστιο. Για τις μαφίες φυσικά που γιγαντώθηκαν πάνω στη διακίνηση εργατών και εργατριών έχουμε μιλήσει αλλού.

“Νομιμοποίηση”; Συνέβη ποτέ τέτοιο πράγμα;

Έχουμε έναν καταλληλότερο ορισμό για τους νόμους που ψηφίστηκαν μετά το 1991, μιας και στο δημόσιο λόγο όλοι τους σχεδόν έχουν μείνει στην ιστορία ως νομοθεσίες “νομιμοποίησης” των μεταναστών. Αυτός ο ορισμός προκύπτει από την βασική καθοδηγητική αρχή που διαρκώς επικαλούμαστε σε τούτο το έντυπο: ότι κάθε νόμος για τη μετανάστευση είναι νόμος διαχείρισης της εργατικής δύναμης. Λέμε λοιπόν ότι οι νόμοι, τα διατάγματα και οι ρυθμίσεις που ακολούθησαν εκείνον του 1991 ήταν νόμοι ρύθμισης της αναλογίας μεταξύ του “παράνομου” και του προσωρινά νόμιμου εργατικού δυναμικού στη χώρα.

Παραδείγματος χάριν: το 1997 δύο προεδρικά διατάγματα (το 358 και 359) που εξέδωσε η κυβέρνηση του ΠΑΣΟΚ έμειναν στην ιστορία της μεταναστευτικής πολιτικής της χώρας ως ένα από τα μεγαλύτερα “προγράμματα νομιμοποίησης”. Κι όμως, οι στόχοι των προεδρικών διαταγμάτων ήταν λιγότερο η καταγραφή και η συλλογή πληροφοριών σχετικά με την παρουσία των μεταναστών στη χώρα και φυσικά η ρύθμιση της αναλογίας προσωρινά νόμιμων - παράνομων εργατών. Ας μιλήσουν εδώ οι μελετητές του “φαινομένου”:

“Όπως έχει διαπιστωθεί επανειλημμένως στη διεθνή βιβλιογραφία, τα προγράμματα νομιμοποίησης ή “αμνηστίας” που έχουν εφαρμοστεί σε διάφορες χώρες έχουν μεγάλη αξία ως μέσο συλλογής πληροφοριών. Στην περίπτωση της Ελλάδας, η αξία του προγράμματος νομιμοποίησης ως μέσου συλλογής πληροφοριών είναι ανυπολόγιστη, εφόσον δεν υπάρχουν στοιχεία από καμιά άλλη πηγή. Για πρώτη φορά υπάρχουν στοιχεία για την υπηκοότητα, το φύλο, την ηλικία, την οικογενειακή κατάσταση, το εκπαιδευτικό επίπεδο και τη χωροθέτηση αλλοδαπών. Τα στοιχεία αυτά μπορούν να συμβάλουν όχι μόνο στο σχεδιασμό της μεταναστευτικής πολιτικής και τυχόν διακρατικών συμφωνιών περί μετανάστευσης αλλά και στη χάραξη πολιτικών για την ένταξη των νομιμοποιημένων πλέον αλλοδαπών που όπως έχει δηλώσει η κυβέρνηση σκοπεύει να εφαρμόσει”.

(Νομικές και κοινωνικοπολιτικές διαστάσεις της μεταναστευτικής πολιτικής στην Ελλάδα, επίμ. Γαβριήλ Αμίτσης, Γαβριέλλα Λαζαρίδη, εκδ. Παπαζήση 2001, σελ. 94)

“Στο πρώτο άρθρο του σχεδίου των Προεδρικών Διαταγμάτων οριζόταν ότι σκοπός της νέας νομοθετικής παρέμβασης ήταν “η αποτελεσματική αντιμετώπιση του προβλήματος της λαθρομετανάστευσης, με την πρόβλεψη της διαδικασίας για τον καθορισμό των προϋποθέσεων, για την νόμιμη διαμονή και εργασία αλλοδαπών στην Ελλάδα”. Αυτή η διακήρυξη παραλήφθηκε τελικά, αφού τα δύο Προεδρικά Διατάγματα σαν αποκλειστικό στόχο είχαν αφενός την καταγραφή και αφετέρου, την προσωρινή “τακτοποίηση” των ανεπίσημων μεταναστών. (ΙΝΕ ΓΣΕΕ, Μεταναστευτική πολιτική και δικαιώματα των μεταναστών, επίμ. Α. Καψάλης, Π. Λινάρδος Ρυλμόν, Αθήνα 2005, σελ. 57)

Μπούρδες νομιμοποίησης δηλαδή. Αμφότεροι οι ειδικοί παραδέχονται ότι ο στόχος ήταν άλλος, η συλλογή πληροφοριών με στόχο να επιλεγούν πόσοι θα “τακτοποιηθούν”, το ΙΝΕ ΓΣΕΕ μάλιστα επισημαίνει ότι ο νόμος δεν στοχεύει σε οποιαδήποτε νομιμοποίηση παρά σε μια προσωρινή “τακτοποίηση” (τα εισαγωγικά δικά τους, σημειωτέον).

Ας σταθούμε όμως λίγο παραπάνω στα συγκεκριμένα διατάγματα, καθώς δείχνουν ότι ένας νόμος δεν είναι μόνο μια σειρά από νομικούς κώδικες αλλά το σύνολο των πρακτικών και των λειτουργιών των φορέων που καλούνται να τον εκτελέσουν. Αίτηση λοιπόν με βάση τα εν λόγω προεδρικά διατάγματα κατέθεσαν 371.641 μετανάστες. Η αίτηση αυτή γινόταν για την απόκτηση της λευκής κάρτας (επρόκειτο τότε για κάρτα διαμονής περιορισμένης διάρκειας) με στόχο το πέρασμα στη δεύτερη φάση της διαδικασίας που προέβλεπαν τα διατάγματα. Στη δεύτερη λοιπόν φάση του προγράμματος πέρασαν μόνο 212.860 μετανάστες οι οποίοι και υπέβαλαν αίτηση για πράσινη κάρτα (προσωρινή κάρτα διαμονής διάρκειας ενός, δύο ή πέντε χρόνων). Είναι σημαντικό να καταλάβουμε εδώ τον γραφειοκρατικό λαβύρινθο που προβλέπει αυτή η διαδικασία. Γιατί η ατέλειωτη κι εξαντλητική γραφειοκρατία είναι κι αυτή κομμάτι της στρατηγικής της παρανομοποίησης. Ενδεικτικά θα αναφέρουμε ότι για να καταφέρει ένας μετανάστης να αντεπεξέλθει στη διαδικασία που προέβλεπαν τα διατάγματα, έπρεπε να στηθεί σε ατέλειωτες ουρές στον ΟΑΕΔ για να παραλάβει τις αιτήσεις, να συνεννοηθεί σε πολλές περιπτώσεις με απρόθυμους κι εκθρηνικούς υπαλλήλους, να έχει απορίες για τη συμπλήρωση και να μην του τις απαντάει κανείς, να συνεισφέρει έπειτα σε άλλες ουρές στα δημόσια νοσοκομεία για να βγάλει πιστοποιητι-

κό υγείας, να συνυπάρξει στις αίθουσες αναμονής με έλληνες ασφαλισμένους, εκνευρισμένους που “γεμίσαμε Αλβανούς”, κατόπιν να αποτανηθεί στο Υπ. Δικαιοσύνης για να πάρει βεβαίωση ποινικού μητρώου, να πηγαίνει σε λάθος διεύθυνση “γιατί δεν υπάγεται εκεί”, να μην του φτάνουν ούτε δύο, ούτε τρεις μέρες για όλα αυτά, να τσακώνεται με το αφεντικό που δεν του δίνει άδεια για να τρέξει σε όλες αυτές τις δημόσιες υπηρεσίες, να τον πιέζουν οι προθεσμίες. Εμπόδια, εμπόδια παντού! Όλα στη ζωή του μετανάστη είναι δύσκολα. Κι όμως, αυτά τα εμπόδια είναι ξαναλέμε κομμάτι της στρατηγικής, καθώς είναι εν γνώσει των νομοθετών και η λειτουργία και ο κατακερματισμός των δημόσιων υπηρεσιών και η ποιότητα και η ποσότητα των υπαλλήλων του.

Με λίγα λόγια: η γραφειοκρατία, οι ασφυκτικές προθεσμίες, οι ουρές, το βρσίσιμο, το σιχτίρισμα, η εξάντληση και η παραίτηση, όλα τους εγγυώνται ότι η συντριπτική πλειοψηφία των μεταναστών θα αποτύχουν. Η στρατηγική, άλλωστε, αυτή είναι: η διατήρηση ενός κομματιού της εργατικής τάξης σε καθεστώς υποδικαίου και η κατά καιρούς ρύθμιση της αναλογίας προσωρινά νόμιμων-παράνομων εργατών στη χώρα (που πλασάρεται κατά τα άλλα ως “νομιμοποίηση”). Για την ιστορία των εν λόγω διαταγμάτων, πολλοί (δεν καταφέραμε δυστυχώς να βρούμε στοιχεία) ήταν εκείνοι που δεν πρόλαβαν καν να καταθέσουν αίτηση, παρότι πληρούσαν τις προϋποθέσεις.

Πάμε παρακάτω, αλλά οπλιστείτε, αναγνώστες μας, με λίγη υπομονή. Όσα λέμε δεν τα λέμε ούτε για πλάκα ούτε αβασάνιστα. Θα πούμε λίγα ακόμα λόγια για τους επόμενους νόμους, για να δείξουμε ότι από τη στρατηγική της παρανομοποίησης το ελληνικό κράτος δεν έχει μεταοπιστεί ούτε χιλιοστό. Και θέλουμε να σας πείσουμε πως δεν πρέπει ποτέ ξανά να φέρουμε στο στόμα μας τη λέξη “νομιμοποίηση” όταν μιλάμε για την ελληνική νομοθεσία περί μετανάστευσης, ούτε φυσικά τη λέξη “ατελέσφορη”.

Το 2001, και προτού καν ολοκληρωθεί το πρόγραμμα προσωρινής (όπως λένε και οι φίλοι μας από το ΙΝΕ ΓΣΕΕ) “τακτοποίησης” των μεταναστών εργατών βάσει των διαταγμάτων του 1997, ψηφίστηκε ο νόμος 2910, επί πρωθυπουργίας Κ. Σημίτη. Και πάλι ο τίτλος μπερδεύει, γιατί δόθηκε υπόσχετα: “Είσοδος και παραμονή αλλοδαπών στην ελληνική επικράτεια. Κτήση της ελληνικής ιθαγένειας με πολιτογράφηση και άλλες διατάξεις”. Σύντομα λοιπόν στο ζουμί του νόμου και στα αποτελέσματά του. Και πάλι ο λόγος στα χείλη των ειδικών, που αυτή τη φορά επιβεβαιώνουν τα λεγόμενά μας (η υπογράμμιση δική μας):

“Η τότε υπουργός Εσωτερικών Βάσω Παπανδρέου, σε σύντομη συνέντευξη της που προβλήθηκε στην τηλεόραση με την ευκαιρία της ψήφισης του νομοσχεδίου στη Βουλή, σημείωσε ότι οι μετανάστες ήταν ευπρόσδεκτοι στην Ελλάδα εφόσον έβρισκαν (νόμιμη) εργασία. Διευκρίνιζε μάλιστα τότε η υπουργός, ότι ήταν ευπρόσδεκτοι μόνο για το διάστημα κατά το οποίο είχαν εργασία και για όσο τους χρειαζόταν η ελληνική οικονομία. Αν έχαναν τη θέση εργασίας τους ή η αγορά εργασίας δεν τους χρειαζόταν πια, θα έπρεπε να φύγουν από τη χώρα. Αυτή η θεώρηση της μετανάστευσης και των μεταναστών ως μιας δεξαμενής διαθέσιμου εργατικού δυναμικού που το ελληνικό κράτος θα μπορούσε να ρυθμίζει κατά βούληση χαρακτηρίσει, και εξακολουθεί να χαρακτηρίζει, την ελληνική μεταναστευτική πολιτική. Στη θεώρηση αυτή στηριζόταν τότε, σύμφωνα με την υπουργό, η σύντομη διάρκεια των αδειών διαμονής (για ένα ή δύο έτη). Οι απαιτούμενες συχνές ανανεώσεις θα προϋπέθεταν και συχνούς ελέγχους για το αν ο μετανάστης εξακολουθούσε να εργάζεται νόμιμα (η απόδειξη ότι ο μετανάστης ή η μετανάστρια εργάζεται ήταν και είναι απαραίτητη προϋπόθεση για την ανανέωση της άδειας)”.

(Άννα Τριανταφυλλίδου, Είκοσι χρόνια ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής στο Η μετανάστευση στην Ελλάδα τον 21ο αιώνα, επίμ. Άννα Τριανταφυλλίδου, Θάναος Μαρούκης, εκδ. Κριτική 2010, σελ. 106)

Άδειες διαμονής και εργασίας σύντομης διάρκειας, συχνές ανανεώσεις και πάλι ένας μελετημένος γραφειοκρατικός λαβύρινθος, παρόμοιος με τον προηγούμενο. Αυτή τη φορά ο νόμος του 2001 εμπλέκει και βάζει σε συνεργασία τον ΟΑΕΔ, τις ελληνικές προξενικές αρχές στις χώρες προέλευσης των μεταναστών, τις νομαρχίες και φυσικά τους μπάτσους στον επιτελικό ρόλο. Τούτη τη φορά ακόμη πιο περίπλοκος, ακόμη πιο ζόρικος ο λαβύρινθος: ο οσαεδ καταγράφει τις ανάγκες για εργατικά χέρια σε τομείς και περιοχές. Οι ελληνικές προξενικές αρχές δουλεύουν ως γραφεία εύρεσης εργασίας και παραλαμβάνουν τις αιτήσεις των μεταναστών. Οι νομαρχίες παραλαμβάνουν τα αιτήματα των αφεντικών ως προς τις ανάγκες τους για εργατικά χέρια. Ταυτόχρονα παραλαμβάνουν και τα αιτήματα των εργα-

Κέντρα κράτησης: οι χώροι buffer της παρανομοποιημένης εργασίας

τών από τις προξενικές αρχές, τα κουμπώνουν όπου κουμπώνουν και στο τέλος οι νομαρχίες εκδίδουν και αποστέλλουν την άδεια εργασίας. Δηλαδή... χέσε ψηλά κι αγνάντευσε. Το ΙΝΕ ΓΣΕΕ μας δίνει μια πρώτη εικόνα των αποτελεσμάτων του νόμου:

“Από εκτιμήσεις των αρμοδίων υπηρεσιών και φορέων προκύπτει ότι τα 2/3 των απασχολούμενων αλλοδαπών δεν καταφέρνουν να αποκτήσουν τις πολυπόθητες άδειες εργασίας και διαμονής μολοντί καταβάλλουν κάθε δυνατή προσπάθεια για την ικανοποίηση των διοικητικών και ουσιαστικών προϋποθέσεων του Νόμου”.

(ΙΝΕ ΓΣΕΕ, Μεταναστευτική πολιτική και δικαιώματα των μεταναστών, επίμ. Α. Καψάλης, Π. Λινάρδος Ρυλμόν, Αθήνα 2005, σελ. 23)

Ήδη θα πρέπει να έχει γίνει ξεκάθαρο το τι είδους πράγμα είναι τούτοι οι νόμοι. Ας σημειωθεί, ότι οι περισσότεροι από όσους πέρασαν τις εξετάσεις βάσει τούτου του νόμου, λάμβαναν την άδεια αφότου η διάρκεια ισχύος της είχε ήδη λήξει⁶. Απόδειξη του μπάχαλου και της έλλειψης συντονισμού των αρμοδίων φορέων; Κάθε άλλο. Προβλεφθείσα και εσκεμμένη παρακώλυση.

Συνεχίζουμε λίγο ακόμη. Ένα χρόνο μετά την ολυμπιάδα του 2004, όπου στάδια, σταδιάκια, δρόμοι, υποδομές κτίστηκαν the ergolanos way, όπου κάμποσα εργατικά “ατυχήματα” καταγράφησαν σε έρευνες και στατιστικές, όπου οι ανταρσίες και οι απεργίες μεταναστών εργατών καταπνίγηκαν με τις ευλογίες των ελληνικών συνδικάτων, όπου εκατοντάδες χιλιάδες υπερωρίες έμειναν απλήρωτες ώστε η χώρα να γιορτάσει εγκαίρως τη “μεγαλειώδη τελετή” του Παπαϊωάννου, ένας νέος νόμος (ο 3386) ψηφίστηκε επί πρωθυπουργίας Κ. Καραμανλή. Οι βασικές γραμμές παρέμειναν ίδιες και अपαράλλακτες. Επρόκειτο για μια εκ νέου ρύθμιση της αναλογίας παράνομων - προσωρινά νόμιμων εργατών στη χώρα, σε μια εποχή που οι δουλειές είχαν πέσει. Βάσει του συστήματος του νέου νόμου, μια ετήσια έκθεση συντάσσεται σχετικά με τις ανάγκες της εγχώριας αγοράς και βάσει αυτής της έκθεσης καθορίζεται ο ανώτατος αριθμός αδειών διαμονής και εργασίας (που πλέον ενοποιήθηκαν σε ένα ενιαίο έγγραφο). Οι υπόλοιποι περισσεύουν και βλέπουμε... Γί αυτό και: τα παράβολα ανέβηκαν στα ύψη, η γραφειοκρατία παρέμεινε η γνωστή λαβυρινθώδης, οι προϋποθέσεις για την οικογενειακή επανένωση των μεταναστών αλλά και για τη χορήγηση καθεστώτος επί μακρόν διαμείνοντος έγιναν πιο αυστηρές με τελικό αποτέλεσμα μόνον 20.000 αιτήσεις να κατατεθούν για άδειες διαμονής. Στην Κεντρική Μακεδονία, για παράδειγμα, το 93% των αιτήσεων ουδέποτε διεκπεραιώθηκαν⁷! Σύμφωνα με τους ερευνητές του ΙΝΕ ΓΣΕΕ “ο νόμος 3386 δεν κάνει τίποτε άλλο παρά να διαιωνίζει το καθεστώς παρανομίας για χιλιάδες μετανάστες”.

Να μην παραλείψουμε φυσικά και το άλλο: το καθεστώς της επιβεβλημένης παρανομίας διαιωνίζεται ακόμη εντονότερα στις μέρες μας και με την κρίση. Μέρα με τη μέρα όλο και περισσότεροι μετανάστες εκπίπτουν της νομιμότητας, μιας και δουλειές δεν υπάρχουν, άρα ένσημα δεν υπάρχουν, άρα επαληθεύσιμο και πιστοποιημένο παρελθόν και παρόν δεν υπάρχει, άρα άδεια παραμονής γιοκ!

Να μην παραλείψουμε φυσικά και το άλλο: το καθεστώς της επιβεβλημένης παρανομίας διαιωνίζεται ακόμη εντονότερα στις μέρες μας και με την κρίση. Μέρα με τη μέρα όλο και περισσότεροι μετανάστες εκπίπτουν της νομιμότητας, μιας και δουλειές δεν υπάρχουν, άρα ένσημα δεν υπάρχουν, άρα επαληθεύσιμο και πιστοποιημένο παρελθόν και παρόν δεν υπάρχει, άρα άδεια παραμονής γιοκ!

Να μην παραλείψουμε φυσικά και το άλλο: το καθεστώς της επιβεβλημένης παρανομίας διαιωνίζεται ακόμη εντονότερα στις μέρες μας και με την κρίση. Μέρα με τη μέρα όλο και περισσότεροι μετανάστες εκπίπτουν της νομιμότητας, μιας και δουλειές δεν υπάρχουν, άρα ένσημα δεν υπάρχουν, άρα επαληθεύσιμο και πιστοποιημένο παρελθόν και παρόν δεν υπάρχει, άρα άδεια παραμονής γιοκ!

Ααα, ναι. Υπάρχει και η ιθαγένεια

Θα κλείσουμε με τον περιβόητο νόμο 3838 του 2010: “Σύγχρονες διατάξεις για την ελληνική ιθαγένεια και την πολιτική συμμετοχή ομογενών και νομίμως διαμεινόντων μεταναστών και άλλες ρυθμίσεις”. Θα αφήσουμε εδώ αντί για εμάς, να μιλήσει η έγκριτη εφημερίδα Καθημερινή που δεν μπορεί κανείς να την κατηγορήσει για αντιρατσιστικά μεροληπτικά αισθήματα:

Μια βασική καινοτομία του νόμου 3838/2010 και τροποποίηση του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας αποτέλεσε η καθιέρωση ιδιαίτερων διαδικασιών κτήσης της ελληνικής ιθαγένειας για τα παιδιά των μεταναστών, τη λεγόμενη “δεύτερη γενιά”. Τα παιδιά αυτά μπορούν να αποκτούν την ιθαγένεια είτε από τη γέννησή τους και εφόσον οι γονείς τους κατοικούν μόνιμα και νόμιμα στην Ελλάδα επί πέντε τουλάχιστον συνεχή έτη, είτε κατόπιν επιτυχούς φοίτησης έξι τουλάχιστον τάξεων ελληνικού σχολείου στην Ελλάδα. Πόσα παιδιά μεταναστών έχουν επωφεληθεί από αυτή τη δυνατότητα; Μόλις 2.653, 1.358 λόγω γέννησης και 1.295 λόγω εκπαίδευσης! Το σύνολο δε των αιτήσεων που έχει κατατεθεί είναι 4.224 λόγω γέννησης και 6.139 λόγω εκπαίδευσης. Δύσκολα μπορεί να το χαρακτηρίσει κανείς αθρόα ελληνοποίηση...

Μήπως όμως μετά την ψήφιση του νόμου διαμορφώθηκε τάση για μαζική χορήγηση καθεστώτος ελληνικής ιθαγένειας με πολιτογράφηση; Τα επίσημα στοιχεία είναι αποκαλυπτικά: Τη διετία 2010-2011 οι ρυθμοί πολιτογράφησης είναι αισθητά μικρότεροι από την προηγούμενη τριετία 2007-2009! Έτσι, το

2010 απέκτησαν ελληνική ιθαγένεια 6.537 άτομα (εκ των οποίων 375 αλλογενείς, οι υπόλοιποι ομογενείς) και το 2011 5.863 (707 αλλογενείς). Αντίστοιχα το 2007 είχαμε 6.894 πολιτογραφήσεις (1.071 αλλογενείς), το 2008 10.844 (898 αλλογενείς) και το 2009 12.966 (612)! Βεβαίως, προ του 2007 οι πολιτογραφήσεις παρέμεναν κάτω των 2.000 ατόμων κατ' έτος, κυρίως όμως λόγω χαμηλής συμμετοχής ομογενών. Ας σημειωθεί, ότι οι ομογενείς πολιτογραφούμενοι, προέρχονται στη συντριπτική τους πλειοψηφία από την Αλβανία (Βορειοηπειρώτες) και πολύ λιγότερο από την Τουρκία (Κωνσταντινουπολίτες). Τα άτομα που έχουν λάβει ελληνική ιθαγένεια κατόπιν αιτήσεως με βάση το ν. 3838 είναι μόλις 83 αλλογενείς και 4 ομογενείς, όλοι εντός του 2011. Βεβαίως, υπάρχει αύξηση των αιτήσεων πολιτογράφησης στις υπηρεσίες της Αποκεντρωμένης Διοίκησης από μη ομογενείς αλλοδαπούς. Οι αιτήσεις φτάνουν τις 7.329 και θα κριθούν από τις αρμόδιες επιτροπές.

(Καθημερινή 18/12/2011, Γιάννης Ελαφρός, Ο νόμος για την ιθαγένεια με αριθμούς)

Πιθανότατα κουράσαμε, και δεν είπαμε πολλά άλλα που αξίζει ακόμη να ειπωθούν. Άπαξ όμως και καταλάβουμε ότι η μεταναστευτική πολιτική στις μέρες μας δεν έχει σκοπό την φυσική εξαίλιση της μετανάστευσης αλλά την κοινωνική ένταξη των μεταναστών εργατών υπό ένα καθεστώς επιβεβλημένης παρανομίας τότε και μόνο τότε θα μπορούμε να διακρίνουμε και να αναδεικνύουμε πολιτικά τη συνέχεια και τη συνοχή της στρατηγικής που περιβάλλει όλο το πολυπλόκαμο σύστημα των ελληνικών νομοθεσιών. Η παρατεταμένη παραμονή των μεταναστών σε ένα καθεστώς δίχως χαρτιά λειτουργεί ως πειθαρχική μαθητεία για ένα μεγάλο κομμάτι της εργατικής τάξης σε τούτη τη χώρα, ακόμη και όταν κατά καιρούς οι νόμοι προβλέ-

πουν ορισμένες “προσωρινές τακτοποιήσεις”. Στην ουσία κάθε νέος νόμος που ψηφιζόταν όλα αυτά τα χρόνια δεν έκανε τίποτε άλλο από το να επαναπροσδιορίσει το μέγεθος της παρανομοποίησης, δηλαδή τον πληθυσμό των εργατών που θα παραμείνουν δίχως χαρτιά. Από εκεί είναι που προκύπτει και ο “τακτικός” χαρακτήρας των νόμων, αυτός είναι που καταγγέλλεται ως “αναποτελεσματικός και βραχυπρόθεσμος” από διάφορους στην ουσία απολογητές της ελληνικής πολιτικής για τη μετανάστευση. Δυστυχώς, η στρατηγική της παρανομοποίησης σε τούτη τη χώρα παραμένει επιμελώς κρυμμένη κάτω από τόνους κρατικής προπαγάνδας. Είναι δική μας δουλειά να την αναδείξουμε. Διαφορετικά θα καλούμαστε να απαντήσουμε στα λάθος ερωτήματα και να δίνουμε τις λάθος απαντήσεις. Το έργο των αυτόνομων ομάδων από την Αθήνα που απ' όσο ξέρουμε ήταν οι μόνες που άνοιξαν τεκμηριωμένα αυτό το ζήτημα με την μπροσούρα “σχεδόν αόρατοι, η παρανομοποίηση της εργασίας ως κρατική στρατηγική για τη μετανάστευση” παραμένει σημαντική παρακαταθήκη.

“Όποτε κυκλοφορώ στο δρόμο με την πρωτότυπη άδεια παραμονής, πάω σαν χεσμένη. Σφίγγω τη τσάντα σφιχτά στην αγκαλιά μου, δεν με νοιάζει να μου πάρουν τα λεφτά, με νοιάζει η άδεια. Έτσι και τη χάσω είμαι χαμένη. Η μάνα διαρκώς μου λέει: την άδεια και τα μάτια σου!”
Από μνήμης αναπαραγωγή συζήτησης με την 20χρονη Ε., αλβανικής καταγωγής. Στα τέλη του 2010, 140.000 μετανάστες εργάτες εξέπεσαν της νομιμότητας λόγω αδυναμίας ανανέωσης της άδειας παραμονής. Η δεύτερη γενιά αντιμετωπίζει εξίσου έντονα το πρόβλημα, μιας και η προσωρινή νομιμότητά της εξαρτάται από τις άδειες παραμονής των γονιών της.

Σημειώσεις

1. Στο τεύχος 22, 3/2011, Τι έχει πίσω από τον τοίχο; Κι άλλους μπάτσους! Και στρατό! (σύντομη ιστορία της παράνομης μετανάστευσης (1970-1980).
2. Δες σχετικά για τους αγώνες της δεύτερης και τρίτης γενιάς μεταναστών τεύχος 20, 12/10, Τι έχει πίσω από το τζαμί; Μπάτσους!
3. Από τα πρακτικά συνεδρίασης της Βουλής 10/10/91, αναφέρονται στο άρθρο Ο οικονομικός μετανάστης στην πολιτική ατζέντα. Η δημόσια συγκρότηση του μεταναστευτικού ζητήματος στη μεταπολίτευση, Φανή Κουντουριώτη. Από το δικτυακό τόπο της Επιθεώρησης Κοινωνικών Ερευνών.
4. Ό.π.
5. Δες σχετικά το κείμενο στο παρόν τεύχος Το οργανωμένο κράτος, ευρωπαϊκές χρηματοδοτήσεις, θέσεις εργασίας.
6. Αναφέρεται στο Άννα Τριανταφυλλίδου, Είκοσι χρόνια ελληνικής μεταναστευτικής πολιτικής στο Η μετανάστευση στην Ελλάδα τον 21ο αιώνα, επίμ. Άννα Τριανταφυλλίδου, Θάνος Μαρούκης, εκδ. Κριτική 2010, σελ. 110.
7. ΙΝΕ ΓΣΕΕ, Αδήλωτη απασχόληση και “νομιμοποίηση” των μεταναστών, επίμ. Α. Καψάλης, Αθήνα 2007.

